

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Advent 2018

Ontvangen

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
23e jaargang nr. 1, Advent 2018

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1

Maak ruimte 1

Thema: Ontvangen 2

Op de groei – opvoeding 14

Onder de zon – jongeren18

Epifanietijd 22

Op naar de volgende eeuw 25

Bestuur en instellingen 27

Berichten uit de gemeenten 29

Internationaal 29

Boeken 31

Aankondigingen 33

De gemeente en hun geestelijken 35

Gestorvenen 36

Redactie

Jos van Damme, Jolanda Gevers Leuven, Thom Kloes, Marianne de Nooi, Marjolein te Pas, Judith Slokker

Redactie, financiën en advertenties

In beweging p/a Jos van Damme,
Weerskruislaan 96, 6721 BW Bennekom
tel. +31-6-10298186
e-mail: inbeweging@christengemeenschap.nl
(ook voor inlichtingen over abonnementen)
banknr. NL36INGB0009185951, BIC: INGBNL2A,
t.n.v. In beweging, 6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Paasnummer 1 februari 2019

Pinksternummer 1 april 2019

Kopij graag aanleveren per e-mail

(inbeweging@christengemeenschap.nl).

De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

*Illustratie vooromslag: 'Maria en het Kind ontvangen
de geschenken van de drie koningen', Bamberger
Matthäus Evangelium (12e eeuw), Bamberg*

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdendienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, +31-72-5612697,
bgg +31-6-29343288, M zo 10, di 9 (info), do 10,
za (info), K zo 9 (info)

Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL,
+31-20-6420769, bgg 4414949, M zo 10.30,
wo 9, do 10, za 9 of 11 (info), K zo 10.00 (info)

Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640 Mortsel,
+32-3-4406821, M zo 10, wo 9.30, do 10 in Olen
(info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)

Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, +31-26-3621769,
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 11.00 (info)

Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
+31-6-47170136, M zo 10.15, wo 10 (info),
vr 10.30 (info), K zo 9.30 (info)

Driebergen, Rijsenburgseleaan 2a, 3972 EJ,
+31-343-785 437, M zo 10.30, do 9.30, K zo 10 (info)

Eindhoven, Dorpstraat 122, 5504 HL Veldhoven,
+31-40-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10 (info)

Gent, Kasteellaan 54, 9000 Gent (geen postadres),
+32-9-2334768, M za 10 (info), K za 9.30 (info)

Het Gooi, Veldweg 1, 1404 CV Bussum, +31-35-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, K zo 11.15 (info)

Groningen, Lauwersstraat 3, 9725 HD, +31-594-659558,
M zo 10.30 (info), do 10 (info), K zo 11.45 (info)

Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0031-594-659558,
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)

Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, +31-71-5727618, bgg
+31-6-52342851, M zo 10.30 (info), do 10 Duitse
dienst (info), K zo 10 (info)

Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, +31-6-30507877,
M zo 10.30 (info), wo 10.30 (info), K zo 9.45 (info)

Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
+31-118-583352, bgg +31-6-46616138, M za 10 (info)

Rotterdam, Lumeystraat 33, 3039 ZN, +31-10-2232317,
M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30, K zo 10 (info)

West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen postadres),
Breda, +31-76-5877409, bgg 5021945, M za 9.30
(info)

Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, +31-6-50204989, M zo
10.30, wo 9, do 8, vr 10 (info), K zo 9.30

Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, +31-575-769065,
M zo 10.30, di 9.15 (info), do 9.15 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: +31-70-3451506

Groot Hertoginnelaan 4

2517 EG Den Haag

e-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl

website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

In het Oberufer Kerstspel beleeft menigeen als het hart van het spel: het stille moment waarop Maria haar kind ontvangt. Wijd strekt zij haar geopende armen uit en schenkt haar bereidheid om in haar lot datgene wat aan de orde is te ontvangen. In het themagedeelte van dit Adventnummer vindt u drie bijdragen, die verschillende aspecten van het 'ontvangen' belichten.

Met Advent begint het nieuwe christelijke jaar en voor de redactie is dat een goed moment om een nieuwe rubriek te starten: 'Op naar de volgende eeuw'. Alle gemeenten zijn uitgenodigd om in de periode tot aan 16 september 2022 – de honderdste geboortedag van de Christengemeenschap in de wereld – iets te vertellen over de stichtingsimpuls van de eigen gemeente en hoe die impuls, nu en naar de toekomst toe, al dan niet nog werkzaam is.

Het Adventnummer bestrijkt niet alleen de Advent- en Kersttijd, maar ook de daaropvolgende Epifanietijd die begint op Driekoningendag 6 januari. In dit nummer vindt u een boeiende bijdrage over de geschenken van de drie koningen en hoe die in onze tijd een plek hebben gevonden in de geneeskunde.

Verder veel nieuws over jongerenactiviteiten in de rubriek 'Onder de zon' en zoals gebruikelijk het jaarlijkse overzicht van de gemeenten en hun geestelijken, dat er door alle wisselingen dit jaar echt heel anders uitziet dan een jaar geleden. Veel leesplezier gewenst en de redactie wenst u toe, dat u in het donker van de wintertijd veel licht mag ontvangen.

Marianne de Nooij

Maak ruimte

Het kan zijn dat je alle reden hebt om teleurgesteld te zijn; dat je verdrietig bent om wat een ander je heeft aangedaan, dat je schrammen en littekens hebt opgelopen, dat je met reden boos bent, woedend, zelfs haat.

Eens vertelde Mandela aan de toenmalige president van Amerika, hoe razend hij was geweest vanwege het onrecht dat hem werd aangedaan. 'Misschien bleef ik wel in leven door mijn haat.' Op een dag, toen hij weer stenen moest hakken op het gevangensterrein van Robbeneiland, werd hij getroffen door het besef hoeveel hem was afgenomen. Hij voelde zich fysiek en emotioneel mishandeld. Zijn vrouw en kinderen zou hij misschien wel nooit meer zien.

Hakkend drong nog een ander besef tot hem door. Als hij zo zou blijven haten als hij deed, dan zou hij niet alleen zijn dierbaren, zijn hele hebben en houwen verliezen, maar ook nog zijn hart en zijn geest. Toen dat besef tot hem doordrong, besloot hij er alles aan te doen om zijn hart en geest te behouden. Hij nam het besluit om zijn woede en haat los te laten. Mandela keek de president van Amerika aan en zei: 'Dat moet jij ook doen!'

Laat je woede los, laat je haat varen. Misschien is deze levenswijshouding wel een korte samenvatting van het hele Evangelie. Ook al heb je er alle reden toe: verbitter niet, maar zoek, kies, besluit om je gedachten te richten op al wat waar, recht en goed is. Maak in je hart en geest ruimte voor vrede.

Marjolein te Pas

Thema: Ontvangen

In de Adventtijd staat Maria ons voor ogen, hoe zij in een stemming van actieve overgave haar kind ontvangt vanuit de hemelse wereld: 'Mij geschiede naar uw woord'. Hoe doe je dat, iets op een goede manier ontvangen, ook als dat wat je ontvangt niet meteen zo eenvoudig is? Marjolein te Pas schetst met het eerste deel van het leven van de kunstenaar Marc Chagall hoe hij, vaak met de moed der wanhoop, de gebeurtenissen in zijn lot tegemoet treedt. Jolanda Gevers Leuven vroeg aan enkele oudere bewoners in een verzorgingshuis, hoe het is om zorg te ontvangen als je zelf je hele actieve leven lang juist zorg hebt gegeven. Ton Besterveld gaat in op wat je mag ontvangen in de communie met brood en wijn. In elke mensenwijdingsdienst schenken we iets van ons willen, voelen en denken. Dat maakt het mogelijk dat je daarna ook iets kunt ontvangen.

Inslagen van het lot incasseren – Marc Chagall

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Den Haag)

Chaim Potok schreef de romans 'De gave van Asjer Lev' en 'Mijn naam is Asjer Lev'. Asjer Lev groeit op in een besloten orthodox joodse, chassidische gemeenschap in Brooklyn (New York). Al heel jong blijkt hij een buitenbeentje; hij zit altijd te tekenen. Zijn vader heeft een hoge positie in de gemeenschap en is een belangrijke medewerker van de rebbe. Het tekenen van zijn zoon maakt hem machteloos woedend. Hij ziet het als tijdverspilling, zelfs als zonde. In de Thora staat immers dat het een jood verboden is beelden te scheppen en laat dat nu net zijn wat zijn zoon onop-houdelijk doet. Asjer steelt – tegen wil en dank –potloden en verf en tekent zelfs in school- en heilige boeken.

Asjers moeder voelt mee met haar zoon, terwijl zij haar man ook heel goed begrijpt. De rebbe, een wijs man, ziet dat de jongen een uniek talent heeft en niet is tegen te houden. Hij zorgt ervoor dat de Russisch joodse kunstenaar Jacob Kahn hem les gaat geven. Hoewel de oude Kahn de rebbe respecteert, is hij een vrij scheppende kunstenaar die afwisselend in Amerika en in Frankrijk woont. Met Jacob Kahn probeert de rebbe de hoogbegaafde Asjer te behoeden voor verder afglijden.

De hemel en de sterren

Mijn vermoeden is dat Marc Chagall model stond voor de oude Jakob Kahn, maar in zekere zin ook voor zijn leerling Asjer Lev. Ook Marc Chagall was een talentvol buitenbeentje. In 1887 wordt hij geboren in de Russische provinciestad Witebsk: een stad met 50.000 inwoners, van wie de helft joden. In zijn autobiografie 'Mijn leven' schrijft hij: 'Ik ben doodgeboren ..., werd met spelden geprikt en in een emmer water ondergedompeld ... tot een zwak geklammer hoorbaar werd.' Op dat tijdstip breekt er in de buurt een grote brand uit en moeder en kind worden met bed en matras naar een veilige plek aan de andere kant van de stad gedragen.

Marc heet eigenlijk Mosche Segal en is de oudste van een gezin met negen kinderen. Zijn moeder heeft een kleine kruidenierswinkel en zijn vader werkt op de haringafslag tegen een gering loon. 'Hels slavenwerk', schrijft Chagall, 'mijn hart kromp ineen als ik hem de zware tonnen zag optillen of hem met ijskoude handen zag woelen tussen de haringen.' Terwijl zijn moeder het grote gezin bestiert, het huishouden doet en de kruidenierswinkel draaiende houdt, is zijn toegewijde vader voor Chagall een raadsel van treurigheid: 'Altijd moe

en bezorgd.' Iedere morgen vertrekt hij om zes uur naar de synagoge. De religie is intens; de loop van de dag wordt bepaald door gebed, rituele handelingen en gezang.

Vanzelfsprekend gaat Marc Chagall naar de joodse basisschool, maar zijn moeder onderkent dat haar oudste een bijzonder kind is. Op een dag trekt ze hem mee naar de openbare gemeenteschool die beter bekend staat. 'Op deze school lieten ze geen joden toe, maar mijn moeder stapte zonder enige aarzeling op een bepaalde leraar af en kocht hem met vijftig roebel om. Ik mocht meteen naar de derde klas, maar alleen omdat het zijn klas was. Die school, die klas ... het was een andere wereld.'

Marc begint te stotteren.

'Mijn mond vulde zich met stof; mijn tanden kleef-

den aan elkaar. In die periode begon ik ook als een bezetene te tekenen.' Ook leert hij, net als zijn oom, viool spelen en hij krijgt zangles bij de voorzanger van de synagoge. 'Ik wilde violist, zanger of dichter worden.' Een bijzonder beroep wil hij, dat hem niet dwingt zich van de hemel en de sterren af te wenden. Met tonnen slepen, zoals zijn vader deed, wil hij in geen geval. 'Gelukkig had ik daar niet de schouders en handen voor.'

Wanneer hij zijn moeder een door hemzelf getekend portret laat zien en hoopvol vraagt: 'Kijk mama, vind je het mooi?' bekijkt zij zijn werk 'met God mag weten wat voor ogen' en antwoordt weifelend: 'Tja, mijn zoon, je hebt talent, maar luister mijn kind, je kunt maar beter ambtenaar worden.' Van de woorden

'De verschijning', Marc Chagall (1918), privé collectie

'kunst' en 'kunstenaar' heeft Marc Chagall nog nooit gehoord. 'Het stond zo ver van ons af.'

27 roebel

Op een keer komt er een schoolvriend op bezoek. 'Mijn tekeningen hingen aan de muur en hij riep uit: "Hé, jij bent een echte kunstenaar!" En ik vroeg: "Wat is dat, een kunstenaar? ... Zou het kunnen dat ... ik ook ...?"'

Marc herinnert zich dat er ergens in de stad een groot uithangbord hangt met de woorden: 'Tekenen - en Schilderschool van Schilder Pen.' En hij denkt: 'Het lot heeft beslist. Het enige wat ik kan doen is mij inschrijven op die school. Op een dag schraapt hij alle moed bijeen en zegt tegen zijn moeder: 'Ik kan geen

klerk worden, mama, en ook geen boekhouder. Ik heb er nu echt genoeg van. Kijk nou toch, mama, ben ik een man zoals alle anderen...? Ik wil schilder worden. Help me alsjeblieft. Kom, kom met me mee. Er is een plek hier in de stad ...' Zijn moeder vraagt of hij gek geworden is, maar uiteindelijk valt de beslissing. Ze gaan samen naar meneer Pen. 'Als hij vindt dat je talent heb, zullen je vader en ik er nog eens over nadenken. Maar zo niet ...' Het is duidelijk, zijn lot ligt in handen van meneer Pen. Twee maanden bezoekt hij het atelier van de schilder Pen die wel degelijk Chagall's talent onderkent. In die tijd wil zijn oom hem geen hand meer geven. Godeklaaagd en een zonde vindt hij het dat zijn neef kunstenaar wil worden en zelfs de euvels moet heeft hem te vragen met zijn viool voor hem te poseren.

Op een dag spreekt Marc Chagall met een oude schoolkameraad van de gemeenteschool, die ook een leerling is van Pen. Hij is de zoon van een rijke koopman en vertelt Marc, dat hij van plan is naar St. Petersburg te gaan om daar zijn opleiding op een kunstacademie voort te zetten. 'Weet je wat?' zegt de kameraad, 'als we nu eens samen gaan?' Chagall schrijft: 'Toen knapte er iets in mij.' Het besluit wordt genomen. Stotterend vertelt hij aan zijn ouders dat hij naar de k...k... kunstacademie in St. Petersburg wil gaan. 'Nou, mij best', zegt zijn vader, 'ga maar als je zo nodig moet. Maar ik wil je één ding zeggen: geld heb ik niet. Kijk zelf maar, dit is alles wat ik bij elkaar geschraapt heb', waarop hij 27 roebel onder de tafel smijt. 'Ik neem het hem niet kwalijk', schrijft Chagall, 'het is zijn manier van geven.'

'Het kan me niet schelen', denkt Marc, 'met of zonder geld, ik ga!' Maar op zijn knieën onder tafel, het geld bijeen rapend, denkt hij aan de hongerige avonden die hij in de toekomst alleen op straat zal doorbrengen.

Licht in duisternis

In 1907 vertrekt Marc Chagall naar St. Petersburg. Alles waar zijn ouders (en hij) voor vreesden, wordt bewaarheid. Hij zakt voor het toelatingsexamen van de kunstacademie

en moet genoeg nemen met een minder exclusieve school. Het geld van zijn vader is snel op. Geld voor eten heeft hij niet. In de armoedige kamer waar hij overnacht, slapen meerdere mensen; het bed deelt hij met een arbeider. 'En toch wil ik schilderen, ik deug nergens anders voor, maar ik wil anders schilderen, anders dan al die andere schilders. Maar hoe? Zal God, of wie dan ook, mij de kracht geven mijn levensadem in de doeken te blazen, de adem van gebed en verdriet, van verlossing en wedergeboorte. Ik ben zo bang. Hoe kan ik mijzelf in leven houden?'

Dan krijgt hij een droom. Hij bevindt zich in een vierkante kamer. In de hoek staat zijn bed. 'Ik erop. Plotseling opent zich de zoldering. Een geveugeld wezen daalt af met veel geschitter en gewapper en het vult de kamer met kolkende wolken. Er is geruis van slepende vleugels en ik weet: een engel! Ik kan mijn ogen niet openen, daarvoor is het licht te verblindend ... De engel verheft zich, verdwijnt door de spleet van de zoldering en neemt al het licht en de blauwe lucht met zich mee. Het is weer aardedonker en ik word wakker.' Chagall schildert zijn droom en noemt het 'De Verschijning'. Een moment van licht in duisternis, als een belofte.

Hij schraapt al zijn moed bijeen, verlaat de tweederangs school en laat zijn werk zien aan de schilder en decorontwerper Léon Bakst. Hem vraagt hij zijn leraar te worden. Chagall denkt dat deze bekende joodse kunstenaar hem beter zal begrijpen. 'Hij wel, hij zal begrijpen, waarom ik stotter, ...waarom ik zo vaak terneergeslagen ben en misschien zelfs waarom ik zo wit zie en met lila kleuren schilder.' Bakst bladert door zijn werk en zegt: 'Ja...a, er is zeker talent, maar ze hebben het bedórven. Je bent op de verkeerde weg ...'

Wijs mij de weg

Marc Chagall mag bij Bakst in de leer en moet naar model en ook naakten schilderen. Lof van zijn leraar krijgt de toch al zo onzekere jongen niet. Na korte tijd ontvlucht hij de school, bang zichzelf te verliezen. 'Het komt erop neer

dat ik niet in staat ben iets te leren. Of liever, niemand is in staat mij iets te leren. Ik snap de dingen alleen instinctief ... Schoolse theorieën hebben op mij geen invloed. Daarom was ik de slechtste leerling van de middelbare school.' Na drie maanden herpakt hij zichzelf. Hij hervat de technieklessen bij Bakst, maar besluit creatief zijn eigen weg te gaan. Als Leon Bakst Marc's laatste werk bekijkt, roept hij uit: 'Ja, nu zingen je kleuren!'

In 1910 vertrekt Léon Bakst naar Europa, waarop Marc Chagall St. Petersburg verlaat en terugkeert naar zijn geboortestad Witebsk. Daar schildert hij 'De dode'. Een dode ligt opgebaard in een stijgende dorpsstraat. Aan weerszijde van de straat staan huizen en mensen: '... in de duisternis van het aardse leven.' Op een dak zit een violist. Boven de huizen welft de heldere hemel. De gestorvene is op weg naar

de hemel, naar het licht. Chagall schrijft: 'Ik voel dat, als ik nog langer in Witebsk blijf, ik overdekt zal raken met mos en schimmel.' Hij voelt zich als een dode, verlangend naar licht. Dikwijls slentert hij over straat en bidt: 'God, gij die zich verbergt in de wolken of achter het huis van de schoenlapper, maak dat mijn ziel zich openbaart, de van smart vervulde ziel van een stotterende knaap. Wijs mij de weg. Laat mij niet zijn als al die anderen. Ik wil een nieuwe wereld leren kennen.' Hij beseft dat hij niet in Witebsk, zelfs niet in Rusland kan blijven. Wil hij werkelijk kunstenaar worden, dan zal hij zijn weg moeten vervolgen in lichtstad Parijs. *(wordt vervolgd)*

Het tweede deel van deze bijdrage over Marc Chagall verschijnt in het Paasnummer 2019, in het themagedeelte over 'Keerpunten'.

'De dode man', Marc Chagall (1908), privé collectie

Openstaan voor wat je geschonken wordt

door Jolanda Gevers Leuven (gemeente Zeist)

Hoe doe je dat, zorg ontvangen wanneer je zelf altijd voor anderen hebt gezorgd? Hoe kun je zorg ontvangen wanneer het niet helemaal op jouw manier toegaat? Jolanda Gevers Leuven vroeg drie verpleeghuisbewoners naar hun ervaringen in het leren omgaan met hun toenemende afhankelijkheid en het ontvangen van zorg.

Het komt je niet zomaar aanwaaien

'Ik kon nog alles maar had me al wat langer veel vermoeder gevoeld dan anders. Op een ochtend werd ik wakker en kon niets meer, zelfs mijn armen niet meer bewegen. Ik was van het ene op het andere moment totaal afhankelijk van anderen geworden. Het bleek dat een tussenwervelschijf was ingezakt en er zenuwen bekneld waren. Ik voel nog de handen van degene die me in Huize Valckenbosch in bed hielp; er was die speciale liefde, die ik op dat moment zo nodig had, die door haar handen naar mij toe stroomde, als een geruststelling, als een zegen.

Het berusten in die situatie ging niet zomaar, de overgang van alles zelf te beslissen en te doen naar totale overgave was heel moeilijk. Er was verdriet, eenzaamheid en angst en mijn lichaam was een gevangenis geworden. Het afscheid

nemen van verworvenheden, het aanvaarden van de zorg van anderen, het openstaan voor wat je geschonken wordt en het oprecht dankbaar zijn, komen je niet zomaar aanwaaien, daar moet je aan werken.

Ik was nog vrij jong toen me dat al duidelijk werd. Als kind was ik autistisch en voelde me anders dan de andere kinderen. Ik voelde me oud en wist dat ik al vele levens gehad had; ik had daar ook herinneringen aan. Ik had geen vriendinnetjes en zwierf vaak buiten rond.

Toen ik in de heilpedagogie ging werken, kwam ik mezelf tegen en toch voelde dat autisme als een genade, al heb ik vaak gewenst dat ik het niet had. Je 'woont' namelijk met je ik in de ander, waardoor je veel weet en begrijpt. Er is een buitenwereld en een binnenwereld waartussen een in- en uitstromende beweging moet zijn, maar mijn binnenwereld was voor anderen gesloten, ik liet daar aanvankelijk niemand toe. Een van de moeilijkste dingen die ik moest leren was zelf een gesprek te beginnen. Gewoon 'goede morgen' zeggen om zo de ander uit te nodigen in mijn binnenwereld te komen. Met kinderen waren er geen problemen, toen ik geleerd had met liefde te doen wat er gedaan moest worden.

De raad van mijn moeder: "Je moet niet wachten tot het leven naar jou toe komt. Jij moet naar het leven toe gaan", is een levenslange hulp geweest. Ook in de nieuwe, afhankelijke situatie gaf die houvast. Daardoor kan ik me openstellen voor wat de ander me toedraagt en daar vanuit mijn hart op antwoorden, "dank je wel" zeggen en met vreugde aannemen wat men biedt en dat geldt niet alleen de

verzorgenden, ook de mensen van de huishouding en van de keuken, eigenlijk iedereen die hier binnenstapt.'

In een verpleegtehuis, waar voor het merendeel ouderen wonen, bestaat het leven voor het overgrote deel uit zorg vragen, zorg ontvangen en zorg bieden. Niet altijd gaat dit zoals hierboven beschreven werd. Er kunnen drempels zijn die het contact tussen de bewoners en de mensen van de verzorging en verpleging, eigenlijk van allen die in een verpleegtehuis voor de bewoners zorgen, moeilijk maken: onbegrip, wanhoop, opstandigheid en verdriet door het verlies van veel wat het leven zinvol maakte, een verschillend toekomstperspectief. En voor de zorgbieders te weinig tijd om het werk waar ze voor kozen te doen zoals ze het zouden willen doen.

Een kracht waardoor beiden verrijkt worden

'De ouderdom is niet gemakkelijk, het is een moeilijk tijdvak in je leven en het verlangen in een mens om oud te worden is zuiver onwetendheid van de situatie. Als je nog een gezond hoofd hebt, kun je echter veel van de situatie redden. Je hebt een enorme behoefte aan liefde, maar je krijgt minder, omdat je zo buiten de samenhang komt te staan. Ik ben tot nu toe zeer bevoorrecht maar als ik zo rond mij zie, zijn de meesten toch uitgeschakeld. Ze worden 'lastig', maar het is een tekort aan mogelijkheden en het voelen dat men hen niet begrijpt. Goed oud worden is een kunst, vooral als je gebrekkig bent. Er wordt gezegd: Je moet je terugtrekken als je oud wordt. Maar ik zou zeggen: Ze moeten ons erbij halen, ons tonen: je hoort erbij!

Het was een oud-verpleegster die, jaren geleden, deze woorden schreef. Haar hele werkzame leven had zij zich voor zieken ingezet en zich vooral met de ethiek van het verzorgen en verplegen beziggehouden: 'Ons werk is en blijft in zijn diepste waarde een werk van barmhartigheid. Het wortelt in de liefde, het kostbaarste geschenk dat ons is gegeven. Uit de liefde groeit het verlangen anderen bij te staan die lijden en in nood verkeren. Deze

gevoelens vormen de grondtoon van ons werk, hoe een tijd hierover ook mag denken.'

In de laatste jaren van haar leven werd ze totaal afhankelijk van de zorg van anderen. Zij was een van die zorgvragers waar je gesterkt vandaan komt, als je op bezoek bent geweest om hen een beetje op te beuren en om hen je medeleven te betuigen. Bij zo'n bezoek kun je je bewust worden van een onzichtbare kracht die in een vloeiende beweging van de een in de ander stroomt en weer terug, waardoor beiden verrijkt worden.

We realiseren ons niet altijd wat een vriendelijk woord waaruit oprecht medeleven spreekt of een van harte gemeend 'goede morgen' of 'wel te rusten' teweeg kan brengen. Vriendelijkheid, interesse in en begrip voor de ander zijn zo belangrijk in intermenselijke relaties. Een door de ziekte van Parkinson totaal verkrampte vrouw kon op het laatst van haar leven alleen nog zeggen: 'Het enige wat ik nog kan teruggeven, is 's morgens iedereen een opgewekt gezicht tonen.'

De in- en uitstromende krachten tussen een binnen- en een buitenwereld waarover gesproken werd, begint al bij de eerst ontmoeting, die Lita Vuerhard, die jarenlang met Valckenbosch verbonden was en er haar laatste jaren ook woonde, zo onder woorden bracht:

*Voorbijgaan is zo licht
Discreet geruis van kleren
bij 't vluchtige passeren
de glimp van een gezicht
wat is voorbijgaan licht*

*Ontmoeten is zo zwaar
dat botsen van de blikken
't beklemmen, het verstikken
het remmen van elkaar
wat is ontmoeten zwaar*

*Toch is het van gewicht
dat w'aan elkaar ontwaken
Dus is het onze plicht
elkaar 't ontmoeten licht
't voorbijgaan zwaar te maken.*

Open handen

Aan elkaar ontwaken. Dat kan pas als er een wisselwerking op grond van gelijkwaardigheid is, als mensen openstaan voor elkaar. 'Ik heb van begin af aan geprobeerd kennis te maken met de mensen die om wat voor reden dan ook op mijn kamer kwamen. Ik heb hun namen opgeschreven; het is zo prettig als je de mensen die je verzorgen bij hun naam kunt noemen. Het is ook goed om iets van hun achtergrond te weten, want begrip over en weer is zo belangrijk. Ook al lukt dit niet altijd en blijft een contact wat stroef, toch heb ik ervaren dat wanneer je vriendelijk blijft er soms ineens een opening kan komen en een paar armen om je heen worden geslagen met een verontschuldiging en dank voor die vriendelijkheid.'

'Ik voel nog de handen van degene die me in bed hielp; er was die speciale liefde, die ik op dat moment zo nodig had, die door haar handen naar mij toe stroomde, als een geruststelling, als een zegen.' Wat kunnen handen op zo'n moment waarop iemand volslagen

hulpeloos is, uitdrukken? Onwillekeurig gaan de gedachten uit naar de Ierse zegenwens *May God keep you in the hollow of his hand*; of naar het stervensmoment van Christus: 'In Uw handen bevel ik mijn geest.' Handen kunnen liefde en een zegen, maar ook vertrouwen en het openstaan voor wat de ander te bieden heeft uitdrukken; zonder dit openstaan, kunnen wij geen troost of dank bieden of ontvangen. Er moet die wisselwerking zijn. In het gebed van Sint Franciscus wordt het kernachtig uitgedrukt:

*'Laat ons liever troosten dan troost ontvangen,
Liever anderen begrijpen dan begrepen worden
En liefde geven hoger schatten dan liefde vragen.
Want door ons te geven, ontvangen wij,
Onszelf vergetende, vinden wij,
Vergiffenis schenkende, wordt ons vergeven.'*

Je ziet het beschermende en liefdevolle dat uit handen kan 'stralen' vaak bij mensen die in noodsituaties hulpverleners aan mens of dier; die op dat moment proberen het leven te beschermen. Misschien zijn die handen de aardse representanten van de 'hollow', de

Orantegebaar, wandschildering uit de catacomben in Rome

handpalm waarover in de Ierse zegenbede gesproken wordt. Die licht gebogen handhouding is ook terug te vinden in het vragende, ontvangende of (terug)schenkende orante-

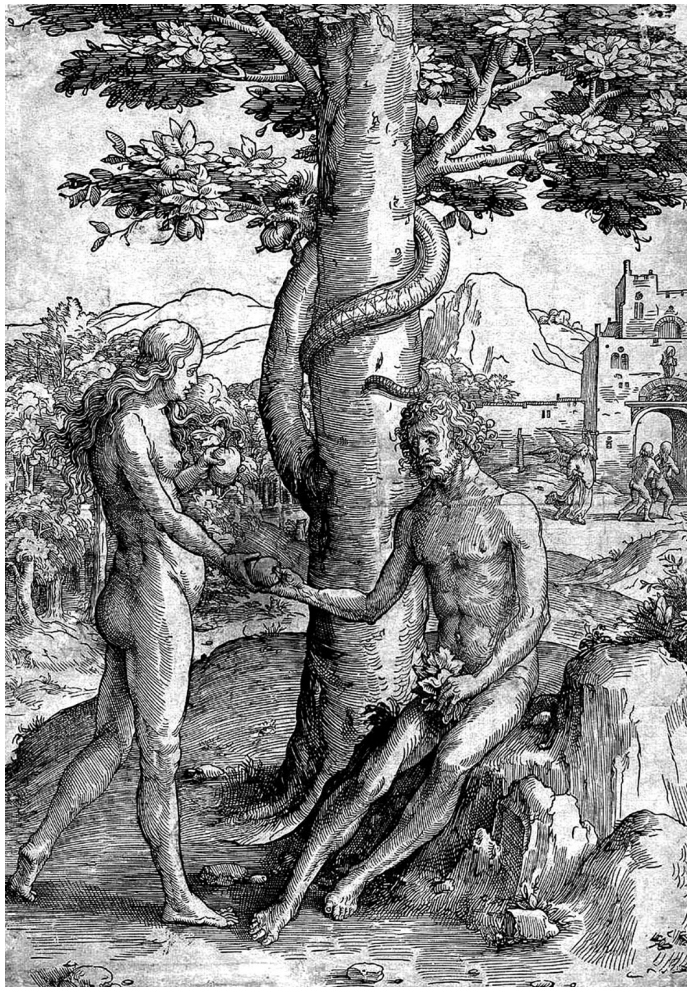
gebaar, de gebedshouding met opgeheven armen en handen en opwaarts gekeerde handpalmen van de eerste christenen, zoals in de oudchristelijke kunst werd afgebeeld.

Communie ontvangen

door Ton Besterveld (geestelijke in de gemeente Zutphen)

Wie heeft niet elke keer bij het zien genoten van het prachtige Oberufer Paradijsspel. Hemel en aarde, God en duivel, man en vrouw, verleiding en overtreding, verlies en schaamte: alles wat bij de mens hoort komt in korte tijd voorbij. Het drama van de zondeval ontvouwt zich en we herkennen onszelf als in een spiegel. Toch wonderlijk dat de bijbel daarmee begint: schepping en zondeval. Of niet zo wonderlijk?

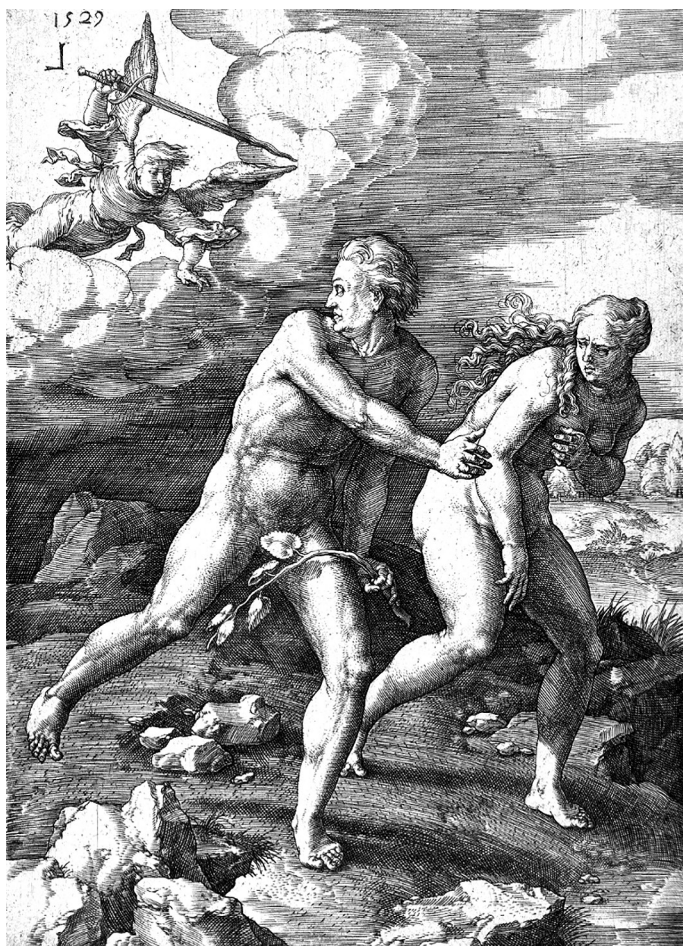
Zonder zondeval valt er niet veel te vertellen. Uit braafheid en volgzzaamheid worden geen verhalen geboren. Ontwikkeling en vernieuwing hebben crises nodig, drama, falen, tekortschieten, verdwalen, afkeren. Zonder zondeval geen verlangen om heel te maken wat gebroken is, eenheid te maken van wat verbrokkeld is, om terug te vinden wat verloren is gegaan. Zonder zondeval geen bijbel.

Zondeval', Lucas van Leyden (1514), Rijksmuseum Amsterdam

Evolutie en vrijheid

De traditie benadrukt vooral het morele aspect van de zondeval. Er was een gebod, dat is overtreden, daarop volgt straf. De hele mensheid moet boeten voor wat de oermens heeft gedaan. Wij dragen allemaal de schuld mee. Wie daar logica in zoekt: niet doen. God wil dat zo en het is niet aan ons om dat te begrijpen. Jezus is als zoenoffer aan het kruis gestorven en heeft daarmee de schuld volstaan. Wij moeten in God geloven, dan kan Hij ons redden op de jongste dag.

'Verdrijving uit het paradijs', Lucas van Leyden (1529),
Rijksmuseum Amsterdam

De bijbel vertelt de lotgevallen van mensen die al dan niet geloven en daarin al dan niet worden beproefd. In navolging van Jezus vinden zijn leerlingen het geloof en daar kunnen wij een voorbeeld aan nemen. Het is een moraliteit die uitgaat van macht (de godheid) en onderdanigheid (de mens), van wet en straf. Is dat de moraliteit van het christendom? Heeft Christus niet gezegd: 'Vrienden noem ik u, geen knechten?'

Dankzij Rudolf Steiner kunnen wij ontdekken dat de zondeval meer dimensies heeft dan

alleen de morele. Als we Genesis goed lezen, merken we al dat de zondeval een dynamisch gebeuren is: optreden van de slang, verleiding van Eva, verleiding van Adam, ogen openen, ervaring van naaktheid/uiterlijkheid en schaamte, bedekking van de lichamelijkeheid, verlaten van het paradijs en aankomst op aarde. Daar gebeurt veel meer dan alleen het overtreden van een gebod, dat is een proces dat verschillende stadia doorloopt.

Rudolf Steiner bespreekt het zondevalproces op vele plaatsen en heeft zelfs een kleine voordrachten-cyclus speciaal daaraan gewijd: *Die Evolution vom Gesichtspunkt des Wahrhaftigen*; in het Nederlands vertaald onder de titel *Uit de schoot der Goden*. Daarin laat hij zien hoe de verschillende lagen van het mensenwezen door dit proces steeds sterker met elkaar verknoot raken, totdat de compacte kluiten ontstaat

die we nu vanzelfsprekend vinden. Tegelijk laat hij zien dat dit proces uitdrukkelijk door hoge geestelijke wezens is geïnitieerd en dat het boze als gevolg van dit initiatief ontstaat om de evolutie van de mens mogelijk te maken. Zonder zondeval geen evolutie. Zonder zondeval geen vrijheid.

Open einde

Tot niet zo heel lang geleden liepen verhalen altijd goed af. Er is een vredige situatie, dan ontstaat (vaak door toedoen van buitenaf) een probleem, dan komt of ontpopt zich de held, die krijgt het moeilijk maar overwint en er is opnieuw vrede. Het is een basisschema dat ten grondslag ligt aan vele sprookjes en mythen en talloze romans en verhalen. Als het verhaal goed wordt gebracht, neemt onze ziel het nog steeds graag op, maar tegenwoordig waarderen we toch ook het open einde. Niet alles is beslist, er blijft onzekerheid, er blijft spanning.

Ook muziek die alleen uit harmonie bestaat, ervaren we als (te) zoet. De goed geplaatste dissonant zorgt ervoor dat er iets gebeurt, laat ons pas echt luisteren. De wereld is spannend, het bestaan is spannend, de ontwikkeling is spannend; daarbij hoort een open einde, want wij beseffen dat we zelf ook een open einde hebben. Hoe loopt het met ons af? Dat de relatie van de mens met de goddelijke wereld niet alleen een morele is, komt ook tot uitdrukking in de taal van de mensenwijdingsdienst, waarin de verbinding van het geestelijke en het natuurlijke op diverse plaatsen wordt uitgesproken, maar wellicht toch het meest markant in het woord zondekrankheid: het woord dat de toestand beschrijft waarin het mensenwezen verkeert als gevolg van het zondevalproces: een toestand die zowel een moreel aspect heeft als een lichamelijk.

Het morele aspect omvat vooral dat we ego-centrisch zijn, gebonden aan onszelf en daarmee per definitie beperkt en eenzijdig. Het lichamelijke aspect omvat vooral dat we door materie omhuld en doordrongen worden, die ons vatbaar maakt voor ziekte

en sterfelijkheid en ons van het goddelijke afsnoert. Maar beide aspecten zijn niet los van elkaar te zien, het is in feite één toestand: een morele toestand die als een ziekte moet worden beschouwd – een ziekte-toestand die moreel moet worden opgevat.

Verenigen wat gescheiden is

Het lichaam wordt meestal gezien als een ingewikkeld machientje dat onderhoud nodig heeft (eten en rust/slaap) en dat soms hapert (ziekte) en dat slijt (ouderdom en dood). Het haperen en slijten betekent extra aandacht: drupje olie (medicijn), schroefje aandraaien (operatie), minder belasten (middagslaapje). Ik overdrijf natuurlijk, maar kijken we zelf niet soms ook een beetje op deze manier naar ons lichaam?

Zelfs als we ons lichaam als een ongelofelijk instrument behandelen, beseffen we misschien nog niet dat ons lichaam ook een tempel is, die bezocht wordt door hoge geestelijke wezens; dat we die tempel veranderen gedurende ons leven, dat we door onze bewoning van ons lichaam het tempel-aspect ervan vergroten of juist niet, dat we de zondekrankheid genezen of vergroten. Wellicht beseffen we wel, dat we met Paracetamol® de zondekrankheid niet beter maken, maar het alleen even wat makkelijker uithouden om ermee te leven. Maar we willen toch graag genezen! Als genezen niet alleen repareren is en niet alleen uithouden, wat dan wel?

De etymologie van genezen (ge-nezen, van het Sanskriet *san-nasatê*) brengt ons bij 'zich verenigen', zoals ook het woord 'helen' (een geheel worden) dat doet met wat 'ter aarde gevallen is'. Genezing vindt plaats als we ons verenigen met wat van ons gescheiden is. Hier wordt het spannend. We zijn van andere mensen gescheiden. Is dan ons verenigen met andere mensen genezend? We zijn gescheiden van God. Is dan... Ja, ja en ja op volgende vragen. Maar daarmee doemen er ook nieuwe vragen op: dit is heel groot en heel veel. Hoe moet dat verenigen plaatsvinden? En hoe kan ik als eenvoudig (letterlijk!) mens me verenigen

'Inzetting avondmaal door Christus', Leonhard Posch (1824), Rheinisches Eisenkunstguss Museum

met alles waarmee ik nu niet verenigd ben? Precies dát heeft Christus voor ons gedaan. Hij heeft zich verenigd met de menselijke lichamelijkeheid door de doop in de Jordaan, hij heeft zich verenigd met andere mensen gedurende zijn aardeleven, hij heeft zich verenigd met de aarde door zijn graflegging en met de hemel door zijn opstanding. Daarmee heeft hij een nieuwe werkelijkheid geschapen, een werkelijkheid waarin eenheid is, een werkelijkheid voorbij de zondeval.

Leven met hem, deelnemen aan zijn wezen betekent: deelnemen aan deze nieuwe werkelijkheid, aan dit verenigen, aan de eenheid. Het betekent genezen van de zondekrankheid. En er is zoveel dat op vereniging wacht! Te beginnen bij onszelf, bij onze ziel, bij ons lichaam – voordat we ons alles hebben eigen gemaakt, ons met alles hebben verenigd, in alles zijn geheeld, moet er nog veel gebeuren. En dan wacht de hele aarde nog, zoals Paulus zegt: 'Reikhalzend wacht de hele schepping op het openbaar worden van de zonen van God' (Rom. 8). We kunnen ook zeggen: op het genezen van de mensen.

Nieuwe schepping

In elke mensenwijdingsdienst wordt de nieuwe werkelijkheid, de Christus-werkelijkheid opgebouwd. Gedurende de dienst ontstaat de eenheid van hemel en aarde, worden de mensen verenigd tot gemeente, worden wij verenigd met onszelf. Onze oude werkelijkheid, die wij meebrengen, offeren we op het altaar. De geestelijke wereld ontvangt ons offer; dit offer wordt aangenomen en getransformeerd, verwandeld in nieuwe werkelijkheid. Wij ontvangen als gemeente deze nieuwe werkelijkheid, de Christus-substantie die in de dienst tot stand komt, met name op het moment dat de priester brood en wijn communiceert. Menigeen ervaart dit, ervaart dat de dienst je optilt uit het alledaagse en een kalme, heldere, vrije stemming in de ziel creëert, die je maakt tot een mens die anders weggaat dan hij kwam. Bij de individuele communie, waarbij we zelf

brood en wijn en vrede ontvangen, dringt deze nieuwe werkelijkheid diep door in onze lichamelijkeheid, in onze constitutie. Dat is voor onze constitutie een heftige ervaring, waarvoor tijd nodig is om die te verwerken. Het is individueel heel verschillend hoe die verwerking verloopt; voor de een kan er spoedig weer opnieuw communie volgen, de ander is daar minstens een week of langer mee bezig. Er gebeurt doorgaans heel veel meer dan wij merken; ons bewustzijn van wat zich in ons lichaam afspeelt is niet zo groot.

De eerste schepping werd gevolgd door de zondeval, die steeds sterker bezit nam van de mens en de hele aardse werkelijkheid meesleurde. De tweede schepping wordt gevolgd door de opstanding, die met dezelfde kracht de aardse werkelijkheid kan doordringen. Maar alleen doordat wij als mensen bewust en actief deelnemen aan de nieuwe schepping.

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage gaat Marry Huisman, kleuterleidster in Vrije School Valentijn te Harderwijk, in op het belang van het vrije kleuterspel voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid: creativiteit, zelfvertrouwen, leren handelen in vrijheid.

Na het spel blijft het verhaal

door Marry Huisman (kleuterleidster, gemeente Zeist)

'Terwijl de volwassene gewoonlijk meent dat hij ongelooflijk veel voor een kind kan betekenen, gaat het er juist om dat hij zo weinig mogelijk verstoort wat bij het kind naar buiten wil komen.'

Dit is een uitspraak van Rudolf Steiner die misschien wel actueler is dan ooit. Wat is dat toch, dat ouders vaak denken dat ze hun kinderen op ideeën moeten brengen om te gaan spelen en hen vervolgens moeten helpen bij het spelen? Of dat ze gaan 'meespelen' als er een vriendje komt? Een pleidooi om in vertrouwen meer los te laten.

Aan kinderen trekken

Het is bekend: van alle kanten wordt er aan kinderen getrokken. Ze moeten op clubjes, sporten, hebben muziek- of balletles en in het weekend zijn er uitstapjes. Thuis is speelgoed in overvloed te vinden en niet zelden klinkt daar met enige verholen ouderlijke trots: 'We hebben alles al.' Het lijkt soms wel of met dat alles beoogd wordt, het kind zo snel mogelijk te ontwikkelen en vooral om elk signaal van verveling vroegtijdig te voorkomen. Trouwens, wat is er mis met verveling, wat zou daar erg aan zijn? 'Juffie, ik verveel me zo.' – 'Dat is goed', zeg ik dan, 'kom maar lekker even bij mij zitten.'

Kinderen hebben tijd nodig om tot spelen te komen. Ze moeten spulletjes zoeken, bedenken waar hun spel over zal gaan en wie

welke taak en rol daarin krijgt. Bij de een duurt het langer dan bij de ander, maar geen kind blijft afzijdig. Na een tijdje komen ze in een flow en gaan ze helemaal op in hun spel. Hoe meer ze zich onbespied wanen, hoe intensiever ze spelen. Dat kunnen ze uren volhouden. Maar zodra een volwassene zich ermee bemoeit, is het afgelopen.

Meespelende volwassenen

Mark en Fleur, vier en vijf jaar oud, zijn samen aan het knikkeren. Door een actie van de supermarkt zijn er opeens knikkers in huis. Ze hebben een zelfbedacht spel. De grote knikkers zijn de papa of de mama en de kleine knikkers zijn de kindjes. De kindjes worden voorzichtig om de papa's en mama's heen gelegd. Wanneer dit spel achter de rug, is gaan ze de knikkers naar elkaar overrollen. Hun vader kijkt toe en zegt opeens: 'Je kunt met een grote knikker een kleine aanraken en als je die dan getikt hebt, mag je de knikker houden.' Opeens komt er competitie in het spel en na een poosje is het spel al niet meer leuk. Domme papa, waar bemoeit hij zich mee? Kinderen spelen om het spel, niet om de knikkers!

Er is onderzoek gedaan (1) naar ouders die spelletjes bedenken voor hun kinderen, in de zandbak gaan meespelen, meeklimmen in een boom; kortom, hun kinderen in het spel niet zelf hun gang laten gaan. Sommige

ouders kunnen dat niet laten. Het lijkt wel of ze vinden dat kinderen zoveel mogelijk van het spel moeten leren en dat ouderlijke uitleg daarbij onontbeerlijk is.

Zijn meespelende ouders helpend? Dat is zeer de vraag. Het lijkt er eerder op, dat ze de onderlinge competitie en het streven naar persoonlijk voordeel stimuleren. Juist door je afzijdig te houden, geef je kinderen meer kans om empathische vermogens te ontwikkelen. Want ze weten dat vriendjes zomaar kunnen afhaken als er geen ouder is die ingrijpt. Dat betekent dat ze steeds nagaan wat andere kinderen leuk vinden en daar rekening mee leren houden.

Het meest vrije dat bestaat

Spelen zou het meest vrije moeten zijn dat bestaat. Opvoeden in de kleuterleeftijd moet er op gericht zijn het spelen mogelijk te maken, daar ruimte voor te scheppen. Laat alles achterwege wat de vrijheid van het spel beknut, het spel stuurt en richting geeft, tenzij

zoiets voor de bescherming van het kind nodig is. Spelen is voor het hele leven belangrijk, het helpt hen de wereld verkennen en bevordert de scheppende fantasie. Maar dan gaat het wel om het vrije spelen, het spel dat zich ontwikkelt uit de situatie, niet het voorgerekauwde spelen.

Spelen is eigenlijk de onderzoekende activiteit van een kind in ontwikkeling. Een kind presenteert zichzelf in zijn spel. Hij kan zo volledig in zijn spel opgaan dat hij niets van de omgeving merkt, hij is dan zijn spel. 'Doen alsof' is een belangrijk onderdeel van het kinderspel. Kinderen leren dan, dat bij het uitbeelden van een ander, ook ander gedrag hoort. Zo verbreden zij hun gedragsrepertoire en verkennen ze het situationeel handelen.

Kleuters hebben de drang na te doen wat ze van volwassenen zien. Het hele lichaam is erbij betrokken, tot in de gebaren, de bewegingen gaan ze mee. Je ziet een klein kind moeizaam opstaan uit een stoel en herkent daarin de grootvader. Dat is geen erfelijkheid, dat is

Kinderen verdiept in hun spel

nabootsen. Kinderen zijn in deze nabootsing heel goed en dat is belangrijk voor ze, want daardoor leren ze allerlei vaardigheden. Lopen, spreken en denken, kinderen leren het alleen als ze voorbeelden hebben.

Het werkzaamste is het als de volwassene in het gewone leven van alledag, zonder bijbedoelingen, iets doet. Als het op dat moment in zijn ontwikkeling past, imiteert het kind dit dan in alle vrijheid. Wat de volwassene doet mag best een keertje fout gaan, daar leren de kinderen net zo goed van. Wat kinderen doen is niet eenvoudigweg het imiteren van wat de volwassene doet, ze verbinden zich er mee, ook zielsmatig, ze creëren het als het ware zelf.

Gecorrigeerd worden

Er is meer. In het vrije spel leren de kinderen zelf oplossingen bedenken, emoties verwerken, onderhandelen. Wat zonde dat het vrij spelen

steeds meer in de knel komt! Vrij spel gaat helemaal van kinderen zelf uit. Ze hebben dat nodig om hun 'innerlijke kompas' te ontwikkelen. Ervaren dat ze zelf iets kunnen oplossen, vergroot hun creativiteit en zelfvertrouwen. Door spannend buitenspel leren ze samenwerken en grenzen verleggen. In het vrije spel oefenen ze constant met sociaal gedrag. Wie bazig of niet eerlijk is, wordt gecorrigeerd door andere kinderen die dat hardop zeggen, of die je een volgende keer niet meer mee laten spelen.

Ook de situatie in de klas kan corrigerend werken. Het kindje dat me van achter uit de klas roept om iets voor haar te doen, merkt dat het zo niet werkt. Vaak zijn het kinderen uit kleine gezinnen, van wie de ouders al hun wensen lijken te vervullen. Voor hen moet alles direct kunnen en het is dan leerzaam te ervaren dat je met afzien en geduld meer kunt bereiken dan met eisen.

En het verhaal blijft

Een kind dat in de eerste zeven jaar vrij heeft kunnen spelen zal, als het volwassen is, vanuit zichzelf tot hoogst eigen beslissingen en daden kunnen komen. Maar kinderen die nooit het vrije spel hebben gekend, groeien op tot volwassenen die maar moeizaam tot vrije handelingen in staat zijn. Zij doen eigenlijk maar het liefst gewoon wat er van ze verwacht wordt.

Televisie

Kleuterleidsters betreuren het wel eens, dat er via de kinderen zoveel van buiten de klas wordt ingebracht. Het omgekeerde is natuurlijk ook het geval: de kinderen brengen veel vanuit de klas binnen in het gezin waar ze wonen. Daarnaast ondergaan die 'dingen van buiten' in de klas ook vaak bijzondere omvormingen. Een drieliukje van hout, met een vierkant gat in het midden, is door een groepje meisjes herkend als televisie. Ze zetten er eerst wat popjes achter en gaan er dan, naast elkaar, stilletjes voor zitten kijken. Als ze na een minuut of vijf uitgekeken zijn, staat een ander groepje al klaar.

Het verhaal blijft

Het vrije spel staat onder druk, mede door de ouders zelf. Buiten spelen is steeds minder mogelijk gezien allerlei, al dan niet denkbeeldige gevaren. Boompje klimmen, slootje springen, stiekem appels, peren of pruimen plukken, waar zie je dat nog? Als er al, bijvoorbeeld in parken, bomen staan die als klimbomen kunnen dienen, dan is er een flinke kans dat de onderste takken gesnoeid zijn, zodat je er niet in kunt. Veiligheid boven alles, een schram op een kinderknie kan soms al veel rumoer veroorzaken. Jammer, want avonturen beleven maakt elk kind blij.

Als het vrije spel verdwijnt, zal de speloverdracht van kind op kind, in een spelcultuur gescheiden van de volwassenencultuur, verdwijnen. Het spelen in een gemeenschap die z'n eigen regels heeft, die niet door volwassenen wordt bestierd en waar kinderen stapsgewijs kunnen leren zich in die gemeen-

schap te gedragen, is echter onmisbaar voor de persoonsontwikkeling. Dat ze van elkaar spelletjes en spelregels leren, niet van de juf in het kinderdagverblijf of op school, maakt het voor kinderen mogelijk vaardigheden te ontwikkelen en zich te vergelijken met 'gelijken'. Ze hebben elkaar nodig om elkaar mee te nemen in het fantasiespel.

Als ik de kleuters een verhaal verteld heb, gaan ze dat later uit eigen beweging naspelen met elkaar, met al het materiaal dat voorhanden is. Er worden nieuwe elementen aan toegevoegd, dingen die thuis spelen, onderweg zijn gebeurd, fragmenten uit eerdere gebeurtenissen. Als je dan na afloop rondkijkt, wanneer de kinderen naar huis zijn, lijkt de klas nog vervuld van het verhaal, het nieuwe verhaal, het door de kinderen geschapen verhaal. Dat blijft.

(1) Peter Gray - Free to Learn

Jongerenweekend in de Johanneskapel

door Eline van den Muijsenberg (gemeente Arnhem)

Op zaterdag 28 en zondag 29 juli werd de Johanneskapel in Arnhem even bewoond door dertien jongeren uit heel Nederland. De een is in de Christengemeenschap opgegroeid, de ander ontmoette zaterdag voor het eerst de mensenwijdingsdienst. Het thema van dit jongerenweekend was 'Ontmoeten'.

Het weekend begon met de mensenwijdingsdienst, gecelebreerd door Adam Ricketts. Deze priester uit Zutphen heeft zich verbonden met de initiatiefgroep van de jongeren. Na de dienst zijn we met elkaar in gesprek gegaan over wat ons hier brengt als jong mens. Wat zoeken en vinden wij in de Christengemeenschap, wat ontmoeten wij hier? 's Middags hebben we ons over het thema 'meditatie' gebogen: wat doe je dan eigenlijk? Na het avondeten sloten we de dag af met zang en een gemeenteviering (Adam was intussen terug naar Zutphen). Daarna ging een groepje op weg naar het Sonsbeekpark voor levend Stratego in het bos... Zelf nestelde ik mij in een hoekje op de trap om te luisteren naar de pianomuziek die klonk uit de cultuuruimte. Boven mij klonk een intiem gesprek. Ik waande mij even in een klooster, waar een gemeenschap leeft die een gezamenlijke bron

heeft. Het gehele klooster werd bezield door muziek, meditatie en gesprek. Toen de bosploeg binnen was en de lichten uitgingen, lagen in alle kamers (zelfs buiten op het dakterras) medebewoners te slapen. Het hele klooster werd bewoond.

De volgende dag begonnen we de dag met eurutmie en zang. Na het ontbijt voerden we een 'socratisch gesprek', waarin één ontmoetingservaring van iemand centraal stond. Door vragen uit interesse te stellen, en niet te vergelijken of vanuit bronnen te putten, werd de ontmoetingservaring steeds duidelijker. We kwamen steeds dieper tot de essentie van die persoonlijke ervaring en tot de essentie van ontmoeten an sich. Daarna verwerkten we het ontdekte in een tekening. Die tekening werd na drie minuten doorgeschoven naar de persoon naast je. Zo gingen alle tekeningen rond en ontmoetten we elkaar in het tekenen.

Vóór het afrondende gesprek en het schoonmaken van het huis, zijn we met z'n allen naar park Sonsbeek gegaan en hebben daar het Halleluja ge-euritmiseerd, om zichtbaar in de buitenwereld te werken.

Een tent van licht

door IJsbrand Terpstra (penningmeester Bestuur van de Kampen, stafleid Jeugdkamp Rogery)

Het leek wel of we de goden hadden verzocht. Nadat we onze kampen afgelopen voorjaar de naam *Helios* hadden gegeven, stelde die zonnegod onze kampen dit jaar wel echt op de proef met zijn ongenadige kracht. Dat

leidde tot oververhitte dagen, dorre prairies en zware stormen die de verschillende kampstaven stuk voor stuk voor een uitdaging zetten: er werd volop geïmproviseerd om de elementen de baas te blijven.

Dat improviseren ging erg goed. Elk (zomer) kamp wordt vanaf de eerste stafbijeenkomst in januari namelijk zorgvuldig voorbereid tijdens verschillende bijeenkomsten en scholingsmomenten. Daarin wordt, naast een programma en veel andere praktische voorbereiding, ook veel aandacht besteed aan groepsvorming en sfeer. En vooral die laatste twee elementen zorgen voor een stevige basis, waarop tijdens kamp kan worden teruggevallen als er geïmproviseerd moet worden.

Op Jeugdkamp Rogery was het – net als bij de andere kampen in juli – vanaf de eerste dag meteen snikheet. Naast het inplannen van een extra zwemactiviteit en veel extra flessen water, zorgde dat al snel voor de nodige onrust omtrent het grote vuur op de laatste dag. Want wat nou als open vuur verboden zou worden; is een kamp zonder kampvuur dan nog wel een kamp?

Halverwege besloten we de boswachter maar weer eens te contacteren en die liet weinig aan de verbeelding over: “Vanaf nu is open vuur in de wijde omgeving verboden.” Die boodschap kwam, ondanks dat iedereen er ergens stilletjes wel rekening mee had gehouden, toch hard aan. Geen van ons had namelijk ooit een kamp meegemaakt zonder kampvuur op het einde. Wat moesten we nu?

Initiatiefkracht en improvisatie

Het leidde tot een extra vuurvergadering en heel veel onderlinge gesprekken, waarbij ik terug moest denken aan een kamp waar ik als kleine jongen aan deelnam. Het was het Vakantie'vier'kamp in Theux, waar het – in mijn herinnering – vanaf dag één onafgebroken heeft geregend. De situatie was zelfs zo nijpend dat een enkele ouder met kleine kinderen het terrein vroegtijdig verliet en in

Tent van licht (foto: Daniël Koers)

de auto is gestapt, terug naar huis. Alhoewel ik me niet kan herinneren hoe de sfeer was, moet die wel tot een dieptepunt zijn gezakt en zat de staf met de handen in het haar.

Toch komt op precies zulke momenten de ware aard van onze kampen naar boven, die zich kenmerkt door improvisatie en memorabele initiatieven. In Theux besloot een aantal ouders om met palen en zeilen een grote overkapping te bouwen, met in het midden een groot vuur waar kleding kon worden gedroogd. Vanaf dat moment was er weer een centrale, warme plek van waaruit de vreugde terugkeerde in het kamp en er verder kon worden geïmproviseerd. Het is mij altijd bijgebleven hoe bijzonder dat moment was en hoeveel initiatiefkracht er loskwam.

Als kampen zoeken we die uitdaging natuurlijk op, door zonder veel bescherming de natuur in te gaan. We willen afhankelijk zijn van de wind om te zeilen, van de regen voor het groene gras en van de zon om de vakantie in te vieren. We kiezen ervoor om even géén dak boven ons hoofd te hebben en laten alle gemakken thuis. Op kamp willen we op elkaar zijn aangewezen en door de natuur dicht tegen elkaar aan worden gedrukt: fysiek wanneer het regenachtig en koud is, mentaal wanneer de droogte de plannen voor de laatste avond saboteert, zoals dit jaar het geval was.

Glans voorbij het draiboek

Op Jeugdkamp Rogery zijn we op zoek gegaan naar de kwaliteiten van het grote kampvuur op de laatste avond. Daarbij kwamen we erachter dat zo'n vuur schier eindeloos is, dat het warmte en gezelligheid geeft en dat iedereen er bij kan komen zitten, ook zonder iets te zeggen. Verder markeert het symbolisch het einde van het kamp en gaat het vuur vaak hand in hand met een spectaculair en indrukwekkend begin. Tot slot concludeerden we dat het een plek is waar niemand je vertelt wanneer je weg moet, zodat je van de laatste nacht eindeloos met je nieuwe vrienden kunt genieten.

Die kenmerken stonden aan de basis van het proces om een nieuw einde van het kamp te bedenken, zonder dat bij iedereen bekende vuur. Dat deden bijna alle staven deze zomer – de droogte hield lang aan –, waarbij iedereen is teruggevallen op het improvisatievermogen van de eigen staf. Op Jeugdkamp Rogery leidde dat tot een Tent van Licht, waar de hele laatste kampdag aan is gewerkt en die uiteindelijk ceremonieel in gebruik is genomen: een zitkuil van zeilen en dekens onder een overkapping van fonkelende olielampen. Die laatste nacht is het hele kamp hierin bij elkaar gekropen en werd er eindeloos naar de dansende lichtjes gekeken.

De volgende ochtend sprak een aantal kampeelingen mij met een brede glimlach aan. Deze Tent van Licht was misschien nog wel indrukwekkender geweest dan het jaarlijkse kampvuur, was hun conclusie. Omdat je dichter tegen elkaar aan moest kruipen voor de warmte en omdat iedereen elkaar kon zien, zonder tussenkomst van likkende vlammen. Dat enthousiasme maakte me duidelijk hoeveel je vanuit improvisatievermogen en initiatiefkracht met elkaar kunt bereiken, ook als je in eerste instantie denkt dat het een onmogelijke opgave is.

Volgende maand beginnen onze ruim honderd vrijwilligers weer met de voorbereidingen voor een nieuwe kampzomer. Er zullen weer draaiboeken worden gemaakt en activiteiten tot in de puntjes worden uitgewerkt, alsof ze zo zouden kunnen worden uitgevoerd. Maar het belangrijkste is dat we initiatiefkracht en improvisatievermogen met elkaar blijven ontwikkelen, omdat die de mooiste glans kunnen geven op het moment dat een draiboek toch niet meer voldoende is.

Jong en Spiritueel

door Miriam van Osch en Eva van der Weij (Initiatiefgroep Jong en Spiritueel))

Jongeren nieuwsbrief

Als je op de hoogte wilt blijven van jongeren-activiteiten dan kun je je aanmelden voor onze nieuwsbrief via de volgende link: <http://eepurl.com/dxJcdn>. Heb je zelf een jongeren- of jongvolwassenen initiatief waar je bekendheid aan wilt geven, zoek dan contact met ons via jongenspiritueel@gmail.com. We hopen op deze manier veel mensen, jongeren en jongvolwassenen te kunnen bereiken voor het jongerenwerk in de Christengemeenschap.

Vorbereiding priesterwijding te Rotterdam

Op zaterdag 19 januari, 10.00 tot 16.00 uur organiseren wij een voorbereidingsdag in de Michaëlkerk van de Christengemeenschap te Rotterdam. We zullen ons bezighouden met vragen als: Wat betekent het om gewijd te worden tot priester in de Christengemeenschap? Wat is een wijding en wat betekent het eigenlijk om priester te zijn? Wat gaan we uiterlijk zien, maar ook, wat gebeurt er op dat moment innerlijk met een mens. Wij nodigen verschillende priesters uit om iets te vertellen over hun eigen wijding en hoe dat voor hen is geweest. Natuurlijk in afwisseling met muziek, gesprek en creativiteit. Stuur voor meer informatie een e-mail naar jongenspiritueel@gmail.com

Internationaal jongerenprogramma priesterwijding te Stuttgart

Tijdens de priesterwijding in Stuttgart, 22-24 februari 2019, wordt ook een jongerenprogramma georganiseerd. Wij gaan daar met een groep Nederlandse jongeren heen! De priesterwijding is een indrukwekkende gebeurtenis en het is een heel bijzondere ervaring om mee te kunnen maken. Adam Ricketts, de priester van de gemeente Zutphen, zal ons begeleiden op deze reis. Wil je deze ervaring ook opdoen of heb je vragen, stuur dan een e-mail naar jongenspiritueel@gmail.com.

Internationaal jongerenprogramma met Pinksteren

Vorig jaar zijn we met een kleine groep jonge mensen naar het internationale Pinksterfestival voor jongeren en jongvolwassenen geweest. We hebben daar een leuke en inspirerende tijd gehad, met veel ontmoetingen en vragen over de wereld en je eigen idealen. Ook dit jaar willen wij er weer met een groep jongeren en jongvolwassenen heen. Vind je het leuk om mee te gaan, zet de datum (rond 9-10 juni 2019) dan alvast in je agenda en neem voor meer informatie contact met ons op: jongenspiritueel@gmail.com.

De feesttijd van Epifanie ('verschijning') begint op Driekoningendag 6 januari. In de mensenwijdingsdienst horen we het evangelie van de priesterwijzen die de ster volgen. Aangekomen bij het huis waar het Kind is geboren, brengen zij hun geschenken: goud, wierook en mirre. De redactie vroeg verpleegkundige Toke Bezuijen naar de betekenis van deze geschenken in de antroposofische geneeskunde.

Goud, wierook en mirre

door Toke Bezuijen (antroposofisch verpleegkundige, Zoeterwoude)

Er spreekt weinig zo tot de verbeelding als goud, wierook en mirre. Wierook en mirre behoorden in de antieke wereld tot de kostbaarste aromatische harsen en in de Arabische wereld waren zij een veel betekenende bron van rijkdom, naast het goud. De aantrekkingskracht is door de tijden heen nog steeds even groot, wat wijst op hun wezenlijke waarde.

Binnen de antroposofische geneeskunde kennen we enkele geneesmiddelen die samengesteld zijn uit goud, wierook en mirre zoals *Aurum comp*, van de firma Wala (dat we gebruiken als injectievloeistof, korreltjes of zalf) en de *Olibanum comp* van Weleda. Beide geneesmiddelen zijn op recept verkrijgbaar. Webshop Wikkelfee biedt de *Massageolie Goud-Wierook-Mirre* vrij verkrijgbaar aan.

Goud en Nardusmirre

De beroemdste verwijzing naar goud, wierook en mirre in de bijbel is natuurlijk de schenking ervan door de drie magiërs of koningen aan het kindje Jezus in Mattheüs 2:11. De drie wijzen waren waarschijnlijk astrologen uit Babylon (tussen Eufraat en Tigris). Zij waren naar Bethlehem gereisd, omdat daar de astrologische omstandigheden precies overeenkwamen met de vermelding uit het Oude Testament (Micha 5:1) met de voorspelling van de geboorte van een groot leider, de Messias. Hun geschenk bestond uit bijzondere gaven ter ere van deze nieuwe koning. Het kan ook zijn dat de geschenken uit louter

plantaardige middelen van het Arabische Schiereiland bestonden, namelijk wierook, mirre en balsem. Deze balsem dan in plaats van het goud, omdat het woord voor balsem *dhb*, hetzelfde wordt gespeld als het woord voor goud. De balsem is waarschijnlijk de nardusmirre geweest. Interessant is dat op een later moment in zijn leven, Christus in Bethanië wordt gezalfd (Markus 14:3). De kruik met nardusolie moet wel een jaarinkomen waard zijn geweest, omdat de nardus alleen in de Himalaya groeit en enkel met stoomdestillatie uit de wortels kan worden verkregen. Niet zo vreemd dat het woord 'kostbaar' is toegevoegd in de tekst en dat Judas er over moppert. Nardusolie was voorbehouden aan hooggeplaatste personen zoals koningen en priesters. Bij het naderen van de dood werden de voeten ermee gezalfd. Maria wist in Bethanië klaarblijkelijk al – een week voor het sterven van Christus – dat lijden en dood zouden gaan plaatsvinden; ze zalfde zijn voeten en droogde die met haar haren. Deze balsemolie is tegenwoordig verkrijgbaar als *Elemi Nardus Massageolie*.

Wierook

Wierook of olibanum is een hars dat uitgescheiden wordt door bomen uit de plantenfamilie *Burseraceae*. Deze familie is weer onderverdeeld in diverse soorten, onder andere die van het *Boswellia*-geslacht (Balsembomen). Zij leveren geurig hout en harsen. De bomen groeien meestal op rotsen aan zee

De wierookboom Boswellia

of hoog in de bergen van Oost-Afrika, Saoedi-Arabië tot in India, waar iets meer regen valt. De producten uit India worden met name in de Ayurvedische geneeskunde gebruikt. Uit kleine insnijdingen in de bast vloeien op tranen lijkende witte (albast) harsdruppels, die aan de buitenlucht verhard en eenvoudig geoogst kunnen worden. De ietwat korrelige hars bevat veel hars en weinig gom. Vermeldenswaard is dat hars oplosbaar is in alcohol en gom in water. Harsdruppels worden verzameld uit de bovenste delen van de boom en worden gebruikt voor de productie van wierookkorrels, etherische olie of geneesmiddelen.

De naam *Olibanum* zou afgeleid kunnen zijn van *al-luban*, dat melk betekent, of als samen-trekking van de woorden: olie van Libanon. De geur van de etherische olie uit wierook is ietwat zoetig, de olie werkt rustgevend, is antiseptisch en slijmoplossend. Hij is tevens verzorgend voor de huid, maakt die veerkrachtig en is geneeskrachtig voor littekens en wondjes. Voor de luchtwegen werkt wierook verruimend (astma, bronchitis), maakt angst

minder, kalmeert en bemoedigt. Het is een spirituele boodschapper. Wierook opent de geest, verheft je boven je dagelijkse gedoetje uit en werkt verbindend op lichaam, ziel en geest.

Mirre

Mirre is een hars van de mirrestruiken of bomen (2-4 m hoog) die voornamelijk tussen de Eufraat en Tigris, in Jemen, Ethiopië en Somalië in het wild voorkomen, in gebieden waar nauwelijks regen valt: echt woestijn, dor en droog. Mirre wordt soms als sap gewonnen uit het blad van de mirrestruik voor een geneesmiddel en smaakt dan zeer bitter. Maar er kan ook etherische olie gewonnen worden uit de hars, die relatief veel gom en weinig hars bevat en lager uit de plant wordt gewonnen. De stam of een dikke tak wordt ingesneden, zodat de hars er uit kan vloeien (geel tot amberkleurig), waarna deze 6 tot 24 maanden met rust gelaten wordt. Daarna komt door stoomdestillatie de hars, die een warme balsemieke geur heeft, vrij.

Mirre werd net als wierookhars gebruikt bij godsdienstige rituelen, maar ook voor het balsemen van de doden. Het werd samen met honing toegepast in pleisters voor de verzorging van wonden (desinfectie en bloedstelpend). Alle Griekse soldaten hadden een flesje mirre bij zich. Mirre is in de loop der tijden symbool geworden voor lijden en dood, het kan pijn dempen, 'last' dragen en ook enigszins verdoven.

Bijzonder is dat in het Nieuwe Testament (Markus 15:23) vermeld wordt dat, als Christus aan het kruis hangt, hem zure wijn wordt aangeboden, gemengd met de bittere mirre (die dient tot verdoving van de helse pijnen na geseling en kruisiging). Een soldaat wil hem dit aanreiken met een spons. Maar Christus weigert ervan te nemen. Nadat Christus van het kruis is afgenomen, komen we de mirre nog een keer tegen. Door Jozef van Arimathea en Nicodemus wordt het lichaam met honderd pond mirre en aloë bedekt en ingewikkeld (Johannes 19:39-40). De etherische olie uit mirre heeft samentrekkende en antiseptische eigenschappen, werkt helend bij eczeem, slechte huid, voetschimmel, zwimmers-eczeem, zweren en wonden en bij mond- en keelontsteking. De olie heeft een kalmerende invloed op de zenuwen en brengt de geest tot rust.

De verbindende kracht van het goud

Als je beide beschrijvingen van wierook en mirre, van zoet en bitter leest en de inhoudsstoffen en hun

werkzaamheid bekijkt, kun je iets wezenlijks ontdekken. Ze zijn desinfecterend, bacteriëremmend, wondgenezend, slijmoplossend, kalmerend, geestverheffend. Zou dat kunnen betekenen, dat deze harsen zo werken dat je 'schoon' blijft, omdat het andere dat niet bij je hoort 'buiten' blijft? En dat je, als je ergens een 'gat' in je huidmantel hebt, dit met oliën kunt dichten, waardoor je heler en gezonder wordt? Het slijmoplossende vermogen zorgt ervoor, dat een verstopte doorgang weer vrij doorgankelijk wordt. Door het gebruik van offerandes zou je in open verbinding blijven met de goddelijke wereld. Zouden de wierook en de mirre er ook voor kunnen zorgen dat je in verbinding met de geestelijke

De aanbidding van de wijzen. Atelier van Rembrandt (17e eeuw), Hermitage Amsterdam

wereld dichter bij jezelf, bij je eigen spirituele kern kunt blijven?

Niets is zo mooi om er dan goud aan toe te voegen: goud als de bijzonder versterkende kracht van ons midden, van het ritme van de zon, van zonne-hartekracht – echt 24 karaats bladgoud. We kunnen de beide harsen, de ene vanuit het bovenste deel van de wierookboom, en het meer lagere hars van de mirre, in het medium olie (als licht- en warmte-drager) met elkaar verbinden door het goud.

Vermoedelijk is het koninklijke geschenk aan het Jezuskind van mirre, wierook en goud ook in dit licht te begrijpen: een geboortegeschenk, opdat het contact, de verbindingen met de goddelijke wereld in het aardeleven open en vrij wordt gehouden en de afkomst van die wereld tijdens het aardeleven nooit vergeten zal worden. Tevens wijst het al op het toekomstige lijden en de dood van Christus.

De helende substanties goud, wierook en mirre worden vandaag de dag meegegeven aan de kracht van het medium olie en kan ons na inwrijving sterken in ons middengebied, om vanuit ons hart te leven, als 'koning in ons

huis, in verbinding met de goddelijke wereld, in contact met de medemens'.

Deze massageolie is ondersteunend bij hartritmestoornissen en angstige gevoelens, slaapproblemen, werkt pijnstillend en is een prachtige steun in de palliatieve zorg. Echter ook wanneer we, midden in het volle leven, innerlijke rust en kracht nodig hebben. De omhullende mantel van olie die je na een inwrijving krijgt is voelbaar fijn bij retraite, meditatie en gebed.

In de twaalf heilige nachten kunnen we, als op een retraiteweg, vanaf Kerstavond tot Nieuwjaar inkeren tot onszelf en er weer uit tot aan Driekoningen op 6 januari. Een tijd van liefdevolle bezinning, inkeer en voelen waar onze waarachtige harte-impulsen voor het nieuwe jaar liggen. Massageolie met goud, wierook en mirre, of Elemi Nardus Massageolie kan hierbij ondersteunend zijn.

Toke Bezuijen is auteur van o.a.: Berührt werden durch äussere Anwendungen; en: Zorg in de laatste levensfase. Beide verkrijgbaar via www.wikkelfee.nl

Op naar de volgende eeuw

Op weg naar de honderdste geboortedag van de wereldwijde Christengemeenschap nodigt de redactie alle Nederlandse en Vlaamse gemeenten uit, om in de periode tot 16 september 2022 een korte bijdrage (max. 500 woorden) te schrijven over de stichtingsimpuls van de eigen gemeente en op welke wijze die impuls al dan niet in deze tijd nog werkzaam is. De serie wordt geopend door de gemeente Amsterdam, na Den Haag gesticht op 22 juni 1929.

Het begon met een krantenbericht

door Judith van der Bend (gemeente Amsterdam)

Januari 1926. Johanna Schmidt leest aan Margaretha Verwey een krantenbericht voor: Friedrich Rittelmeyer zal de komende maanden een serie voordrachten in Amsterdam houden. Het gaat om een nieuwe beweging, sinds

een paar jaar begonnen in Duitsland, die als doel heeft het religieuze leven te vernieuwen. 'Daar moeten we heen, dat lijkt in onze lijn', zegt Johanna. De dames bezoeken de lezingen en zijn diep onder de indruk.

Margaretha schrijft hierover in haar autobiografie ('De Smidse'): '... *Ons werd niet getoond de Christus van voor twee duizend jaren in Palestina, maar we zagen voor ons de levende Christus..., zich openbarende in ons, als zijnde het Licht en het Leven, de Weg en de Waarheid.*' Dit is nieuw voor haar, maar het klinkt haar tegelijk als iets heel oud bekends in de oren. Het wekt vreugde en blijdschap.

Na de laatste voordracht wordt verteld, dat bij voldoende belangstelling een jonge medewerker, de heer Ogilvie, naar Nederland zal komen om dit werk voort te zetten. Meerdere voordrachten volgen en langzamerhand worden de toehoorders vertrouwd gemaakt met wat Margaretha het kernpunt van de beweging noemt: een heel nieuwe vorm van godsdienstoefening.

Op Goede Vrijdag 1926 houdt Heinrich Ogilvie

in het Duits de eerste mensenwijdingsdienst in het gebouw van de Nederlandsche Vrouwen Club aan de Keizersgracht in Amsterdam. Margaretha herkent onder de aanwezigen Gerrit Gerritsen en Cornelis Los. Zij ontvangen later in het jaar de priesterwijding. Ludovicus Mirandolle, geestelijke vanaf 1928, is nu nog de ministrant. *'Ik voelde mij in een andere sfeer. Het geheel duurde geen uur en leek mij toch heel lang ... Stil ging ik naar huis, kon er weinig van vertellen, maar nog minder ervan loskomen. Ik weet dat ik stil was en dat het telkens herhaald Christus in U mij voortdurend in de oren klonk.'*

Nog in hetzelfde jaar wordt er een initiatiefgroep voor het stichten van de gemeente Amsterdam in het leven geroepen. Het zal echter nog drie jaar duren voor de stichting een feit is. Margaretha en Johanna worden dan ingeschreven als de eerste twee van twaalf leden.

De Andrieskerk in Amsterdam

Heinrich Ogilvie vertelt in zijn autobiografie ('Jacob, wo bist du?'), dat er in Amsterdam een intellectueel kritische stemming heerste. De intensiteit van het innerlijk meebeleven uitte zich in tegenspraak, stelt hij vast. En verder: ... maar zij die het vaakst ergens tegenin gingen werden de trouwste deelnemers en later leden. Kritisch zijn de Amsterdamse gemeenteleden altijd gebleven (Zie: Kroniek Amsterdam 'Op de drempel van de tijd', hoofdstuk 3).

De diensten worden in het begin gehouden in de studeerkamer van Ogilvie, een kamertje van 2 bij 3 meter. Het bureau dient als altaar. Na verschillende verhuizingen wordt in 1970 de eerste paal geslagen voor het huidige huis van de gemeente: de Andrieskerk aan de A.J. Ernststraat in Amsterdam Buitenveldert.

Hoe is het nu met de impuls van het begin? Uit de verhalen van nieuwe leden komt hetzelfde element steeds weer naar voren: ik las iets, hoorde iets of er was een ontmoeting, dat raakte me en zette me in beweging, zo kwam ik terecht bij de Christengemeenschap. Zolang deze beweging in mensen er is, zal onze beweging tot religieuze vernieuwing voortgang vinden.

De nieuwe kroniek van de gemeente Amsterdam is dit jaar verschenen. Het boek, rijk geïllustreerd met kleurenfoto's, is verkrijgbaar voor €15 (incl. verzendkosten). Bestellen kan door een e-mail met uw adresgegevens te sturen naar bestuuramsterdam@christengemeenschap.nl.

Boeken

De werking van kleuren

Kleuren in de cultus, een levendige weg
Een inleiding in de kleuren die tijdens het jaar
in de Mensenwijdingsdienst zichtbaar zijn
Ans van Capellen en Marie-Hélène van Tol
Uitg. Aan de Tijd, 92 pag. € 15,00 en samen
met werkboekje van 24 pag. € 17,50

door Robert de Klerk (gemeente Amsterdam)

De kunstzinnig therapeute Ans van Capellen en de priester Marie-Hélène van Tol hebben een zeer bruikbaar en overzichtelijk boekje samengesteld, dat een inleiding geeft in de wereld van de kleuren en hun betekenis voor onze ziel en het religieuze leven. Het kerkelijke jaar in de Christengemeenschap wordt gevolgd vanaf Advent tot de Michaëltijd.

Overal om ons heen zijn kleuren waarneembaar, die de poorten openen naar gevoelens en stemmingen. We zijn ons niet altijd bewust van de werking hiervan en dit boekje helpt ons dichterbij de waarheid van de kleuren aan het altaar te komen. In een bijbehorend werkboekje worden handvatten aangeboden om zelf aan het schilderen te gaan en zo dichterbij de

betekenis en intentie van de kleuren te komen. De kleuren aan het altaar veranderen in de loop van het jaar. Het koningsblauw bij Advent roept de geduldige verwachting van de komst van de Christus op. Het wit en rozig lila en de

gouden letters van de Kerstperiode openen de poort naar de geest van de goddelijke wereld. Na het geschenk van de Kersttijd worden wij in de Epifanietijd in de kleur van het rood-violet opgeroepen met doorzettingsvermogen inspiratie te vinden tot moed en trouw, in het besef dat er nog veel aan ons omgevormd moet worden. Het zwart van de Lijdenstijd werkt ordenend en vormgevend, maar geeft ook een stemming van verlangen naar licht. Zwart is natuurlijk ook de kleur van de dood, van het stervensproces als de zaden in de aarde moeten afsterven om nieuw leven te creëren. Voor een deelnemer aan de diensten in de Christengemeenschap, die met hartenwarmte en een kunstzinnig gevoel na het zwart van de Lijdenstijd de kerkruimte betreedt, is het rood van de Paastijd een openbaring. Dit kan zelfs als een schok ervaren worden. Het rood van de Paastijd is voor mij altijd een hoogtepunt in het jaar. Het is de kleur van de warmte en de overwinning van de dood. De opstandingskrachten in de aarde zijn waarneembaar; het groen van planten en bomen komt tevoorschijn. Naast het heldere rood is ook de tegen-gestelde kleur groen op de casula zichtbaar. Het boekje met bijbehorend werkboekje bieden een goede en doorleefde introductie van de kleuren van de feesttijden en trinitarische tussenperiodes, zoals die in de Christengemeenschap gevierd worden.

Aandacht en troost in de zorg

Slotcouplet. Ervaringen van een longarts
Sander de Hosson
 Uitgeverij Arbeiders Pers (2018),
 216 p., € 18,99

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Longarts Sander de Hosson beschrijft in korte hoofdstukken zijn ervaringen met patiënten, die zich geconfronteerd zien met de dood. Iedere individuele beschrijving van ziekte en sterven maakt vooral voelbaar waar het in het

leven om gaat; in het leven van de patiënt en zijn naasten en in het leven van de zorgverleners. Als arts moet De Hosson meewegen of verder behandelen de kwaliteit van leven van zijn patiënt zal verbeteren. Dat theorie en praktijk daarbij soms ver uit elkaar liggen, beschrijft hij in het verhaal van de moeder die eigenlijk te zwak was om nog verder te behandelen, maar die er elke bijwerking voor over had om nog een paar dagen langer bij haar twee kinderen te zijn. De wens van deze vrouw heeft zijn definitie van kwaliteit van leven verrijkt, schrijft hij.

Openhartig vertelt De Hosson wat het werken met deze mensen met hem doet. Hoe het is als iemand eenzaam sterft of juist met iemand naast zich. Hij luistert graag naar oudere mensen die vanuit hun levenswijsheid kunnen vertellen. Het raakt hem als hij een jonge student en diens ouders moet vertellen dat de jongen zal sterven. Net als wanneer hij dat tegen een jonge

ouder moet zeggen. Hij laat ons meeleven met de prachtige reacties van kinderen op hun stervende ouder en ook met mensen die worstelen met het accepteren van zorg en met het perspectief van een naderende dood. Ook beschrijft hij wat hij ervaart als hij euthanasie moet toepassen.

Maar vooral kunnen we lezen wat je nog kunt doen voor stervende mensen. Zoals in het verhaal van de man en vrouw die elkaar het jawoord konden geven, de avond voordat hij stierf. Overal bij de gemeente en in het ziekenhuis werd meegewerkt om deze laatste wens in te willigen. Minder spectaculair maar minstens zo waardevol is het om er te zijn voor de stervende. De Hosson beschrijft hoe belangrijk het is, om als zorgverlener duidelijk te zijn over wat er aan de hand is en ook om angst weg te nemen. Hij schrijft niet alleen dat het belangrijk is om empathisch te zijn, zijn empathie is voelbaar in elke geschiedenis die hij beschrijft.

De Hosson breekt dan ook een lans voor aandacht in de zorg, om de tijd te nemen voor wat mensen nodig hebben. Omdat je als arts lang niet altijd kunt genezen, maar wel vaak kunt verzachten en eigenlijk altijd kunt troosten. Daarmee troost je niet alleen de patiënt, zo

schrijft hij, maar ook jezelf als zorgverlener; wat volgens hem essentieel is om dit soort werk vol te kunnen houden.

Een tweede lans breekt hij voor de palliatieve zorg. Niet alleen omdat hij het zijn patiënten toewenst om rustig te kunnen sterven, maar ook omdat de naasten zich zullen blijven herinneren hoe iemand stierf. Het is kortom een zeer leesbaar, warm en menselijk boek dat ontroert. In al zijn openheid en medemenselijkheid wekt De Hosson een groot vertrouwen in de gezondheidszorg. Ik heb het boek in één adem uitgelezen en er een heel pakje zakdoekjes bij nodig gehad.

Ontvangen boeken

Het kerstgeschenk van Klaas. Lidwien van Geffen, uitg. Aunya Huisuitgaven, 24p, € 10,60. Een voorleesboek voor kinderen vanaf 6 jaar. Het verhaal is een verkorte vrije bewerking van de kerstfilm 'Het wonder van een winternacht'. Een gebonden uitgave met prachtige kleurenplaten, te bestellen via de website <https://aunyahuisuitgaven.jimdo.com>, waar ook alle andere boeken van deze huisuitgeverij zijn te vinden.

Ingesproken tijdschriften en boeken

Blinden en slechtzienden kunnen gebruik maken van ingesproken tijdschriften zoals *Motief*, *Antroposofie Magazine* en *In beweging* en van een hele reeks boeken over antroposofie en de Christengemeenschap. Informatie en bestellen van CD's bij mw. Elisabeth van Crujsen, tel. 020-6738133, e-mail evancrujsen@casema.nl. Kent u in uw omgeving iemand die hier wellicht gebruik van wil maken, maak deze persoon dan graag attent op dit bericht.